

FIATALOK EGY VÁROSI MEGEMLÉKEZÉSEN

2004. október 23-án résztvevő megfigyelést végeztem a lakóhelyemen rendezett városi megemlékezésen, amely délelőtt 9 órakor kezdődött.

A rendezvénynek helyet biztosító tér egy útkereszteződés egyik sarkában helyezkedik el egy téglafal tövében. Mivel városismeretemből adódóan ismertem a helyszínt, tudtam, hogy legfeljebb 15 percre van szükségem, hogy a házunktól elgyalogoljak a térig. 8 óra 40 perckor léptem ki a kapunkon. Egy kis késést is belekalkulálva úgy gondoltam, hogy elegendő időm lesz a legmegfelelőbb megfigyelői pozíció megtalálására. Éppen ezért nagyon megijedtem, mikor utam felénél járva meghallottam, hogy a katonazenekar megkezdte produkcióját. Sietősre fogtam a lépteimet, és 8 óra 51-re már ott is voltam a téren. A zenekar éppen ekkor fejezte be az indulót, én pedig átkoztam magam, hogy ha most elkezdődik a műsor, nem találok majd magamnak megfelelő helyet. Szerencsére kiderült, hogy a zenekar csak főpróbát tartott, mivel a zene után még pár percre csend szállt a térre. Megkönnyebbültem, és így már könnyebben szemügyre vehettem a terepet. A kereszteződés egyik részét lezárták, mivel az ott szokásos forgalom zavarhatta volna az ünnepség menetét, és mint később kiderült, az így szabaddá tett terület helyet biztosított a katonák díszfelvonulásának. Mivel megérkezésemkor nem tudtam, hogy az autótút kizárólag a katonáknak van fenntartva, csodálkoztam, hogy a civil közönségből miért nem állnak oda néhányan, mivel ott bőségesen akadt hely, míg a kis tér csak nagyon keveseknek nyújtott jó állóhelyet.

Itt szólnom kell a tér – véleményem szerint – kifejezetten kedvezőtlen kialakításáról, az ugyanis olyan, mintha a tervezők csak 20–30 fős közönségre számítottak volna. Hátról a téglafal határolja, erre merőleges a betonozott kerékpárút, melyet egy sövény és padka választ el az úttól. Maga a tér téglákkal van kirakva, félkör alakú és mindössze 15–20 négyzetméter alapterületű, ami csak a rendezvény lebonyolítására biztosít elegendő helyet, a közönségnek máshol kell állnia. Valószínűleg erre szolgálna a térről sugárszerűen kivezető két téglajárda, ami azonban még mindig édeskevésnek bizonyult a megjelent kb. 800–1000 ember számára. A legtöbben így a kerékpárútról hallgatták végig a megemlékezést, voltak azonban szerencsétlenebbek is, akik az előző napi esőtől sáros fűre szorultak. Néhányan, akik talán meg akarták magukat kímélni a sártól, az út túloldalán lévő étterem mögötti kis beugróba álltak be, ahonnan valószínűleg semmit nem láttak, de a beszédeket hallhatták.

A kevés állóhelyen kívül szerintem sokaknak problémát okozott az is, hogy a tér közepén egy vastag, két méter magas oszlop áll örökmécsessel a tetején. Bár az oszlop nagyon szép látványt nyújt, a közönség nagy része nem láthatta tőle a műsort.

A félkör alakú tér sarkában egy három lépcsős kis téglamelvény áll. A sarokban egy, a falból kimagasló oszlopon Nagy Imre domborműve látható és egy emléktábla a forradalom vásárhelyi áldozatainak tiszteletére. Érkezésemkor az emelvényen már ott állt négy tizenéves, három lány és egy fiú. A lányok mind fekete bőrkabátot és fekete nadrágot viseltek, a fiún egy szürke pufi dzseki volt és fekete nadrág. Izgatottnak látszottak, kémlelték a közönséget, a szövegüket bújták, és néhány szót váltottak egymással. Készülődésüket már kiválasztott megfigyelői pozícióból néztem, amit megérkezésemkor rögtön kiszúrtam magamnak. Odajutnom mégsem volt egyszerű, mert nem akartam az összes jelenlévő látókörébe kerülni a „színpad” előtt elosonni, és a sarat is el akartam kerülni. Végül számos bocsánatkérés kíséretében átjutottam a tömegen és egy kevés sáron a helyemig. Ez a térből kiugró kb. 3 négyzetméteres téglázott rész volt, ahová valószínűleg azért nem állt szinte senki, mert azt hitték, hogy az valamiféle fenntartott hely, mivel közel volt a hangosításért felelős férfi állásához, vagy mert közvetlenül előtte álltak a cserkészcsapat egyenruhába öltözött tagjai. Eleinte én is attól tartottam, hogy nem szabadna ott lennem, de ez volt az egyetlen hely, ahonnan szinte az egész területet beláthattam. Kicsit magabiztosabbá tett, hogy rajtam kívül ott állt még egy 35 év körüli nő babakocsival, akiről látszott, hogy nem fog se beszédet mondani, se koszorúzni. Öltözete szakadt, rendezetlen volt: egy nyúlt pulóver, a 90-es évek elejének divat jára emlékeztető szelldzseki, répaszabású farmernadrág és vastag keretes szemüveg. A babakocsi is régi volt, de rendezett, benne a kisbaba egy kötött takaró fedte. Az ünnepség megkezdése előtt odaszaladt hozzájuk egy hat év körüli kislány, aki arról számolt be anyjának, hogy milyen leveleket gyűjtött. Ő is kopott ruhákat viselt, de gondosan be volt bugyolálva a hűvös időjárásnak megfelelően. A kislány példásan viselkedett, egyszer sem szólalt meg a műsor alatt, ellentétben a kisbabával, aki többször felsírt. Ilyenkor anyja felvette, és a baba rögtön megnyugodott. A háttá mögött helyezkedtek el, így a műsor alatt nem figyelhettem őket.

A közvetlen környezetemben, csupán egy lépéssel előttem sorakoztak fel egymás mellé a cserkészcsapat tagjai. A csapat számát kalapjuk oldaláról olvastam le. Egy 65 év körüli öregcserkész állt az egyik oldalon, mellette két 20 év körüli fiú tartotta a zászlót. Rajtuk kívül egy 13 év körüli lány, és három hasonló korú fiú volt jelen. Mind egyen kabátot és kalapot viseltek, de a nadrágjuk különböző volt. Végig roppant fegyelmezettek voltak, egyetlen szót sem hallottam tőlük. Egyenesen álltak és alig mocorogtak.

Még a megemlékezés megkezdése előtt végigjártam tekintetemet a közönség tőlem távolabb eső tagjain is. Csodálkoztam a megjelentek magas számán, ugyanis azt hittem, hogy feleannyian se jönnek el. A jelenlévők legnagyobb része középiskolás volt. Az ilyen eseményekre általában jellemző, és megfigyeléseim is azt látszanak igazolni, hogy a gyerekek nem önszántukból mennek el a hasonló rendezvényekre, hanem azért, mert az iskola kötelezővé teszi számukra.

A diákok a különböző iskolák zászlói mögött illetve körül rendeződtek el a terепviszonyoknak megfelelően. A legtöbb ilyen csoportosulásról már a műsor megkezdése előtt megállapítottam, hogy melyik oktatási intézményhez tartoznak. Ahol a zászlóról nem sikerült leolvasnom az iskola nevét, ott többnyire segített egy-egy ismerős tanári arc. Hozzám legközelebb a kereskedelmi szak-középfiskola diákjai álltak. Nagyonbárészt kilencedikesek, tizedikesek lehettek, amennyire meg tudtam állapítani a korukat, de egy-két idősebbnek látszó diák is vegyült közéjük. Mivel közel álltak hozzám, a zászlóról derítettem ki, hogy melyik iskolába járnak. Közülük mindössze egy idősebb fiú viselt elegáns szövetkabátot, a többiek divatdzseki, farmerkabát, vagy széldzseki volt. Mellettük – az én szemszögemből részleges takarásban – a közgazdasági szakközépfiskola tanulói foglaltak helyet. Míg az előző csoportban lányok és fiúk egyaránt voltak, itt csak lányokat láttam. Ők inkább a felsőbb osztályokból kerülhettek ki. Úgy tűnt nekem, mintha úgy válogatták volna össze ezt a csapatot, mintha valami reprezentációként a tanárok direkt a legszemrevalóbb lányokat választották volna ki az iskola képviselőjéé. Legtöbbsen elegáns kabátokat viseltek, csak néhányan öltöttek magukra hétköznapi ruhát. A közgészek mellett a kerékpárúton foglaltak helyet a műszaki szakközépfiskola tanulói. Az ő beazonosításukban az „előzetes ismeretek” segítették, mivel köztük volt egy ismerős és néhány barátja is. Ez a társaság volt a legnagyobb és legheterogénebb. Ennek oka az lehet, hogy magas az iskola tanulóinak létszáma és a tagozatok is sokfélék. Köztük többsen voltak a fiúk, de lányok is szép számmal akadtak. Kisebbségek és nagyobbak egyaránt megjelentek és az öltözetük is nagyon változatos volt. Az e csoportok mögötti területek képe már kevésbé volt áttekinthető. Sok általános iskola zászlóját felfedeztem, de nem tudtam megállapítani, hogy hol van a határ a különböző iskolák tanulói között. Kis, alsó tagozatos gyerekeket egyáltalán nem láttam, felsős lehetett a legtöbb jelenlévő. Az általános iskolások között mindenki hétköznapi kabátot viselt. Egészen hátul, szétszórtan helyezkedtek el a város régi gimnáziumának diákjai. Beazonosításukat a zászló és néhány ismerős tanár segítette. Ott hátul már volt elég helyük, hogy kis csoportokba rendeződjenek, talán osztályok szerint. Fiúk és lányok egyforma arányban voltak jelen. Sokan bőrkabátot viseltek, körülbelül ugyanennyien szövetkabátot és néhányan divatdzsekit. A különböző iskolás csoportoktól elkülönülve a műszakisok mellett álltak a Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat képviselői. Megérkezésükkor még nem tudtam, hogy kik ők – csak a koszorúzáskor derült ki –, csak az tűnt fel, hogy a környező csoportoktól ruházatban, viselkedésben és némi-képp térben is elkülönülő egységet alkotnak. Főként 16–17 éves lányok és fiúk voltak köztük, de egy-két általános iskolásnak tűnő gyereket is láttam. Mindannyian elegáns fekete kabátot viseltek. Közelükben nem volt tanár, mégis tudtak viselkedni. Az iskolásokat kísérő tanárok – néhány kivételtől eltekintve – elegánsak voltak. Több tanárnő frizurája úgy állt, mintha épp a fodrásztól sietett volna az ünnepségre.

Az iskolásokon kívül természetesen egyéb résztvevői is voltak a megemlékezésnek. A diákok csoportjai előtt, a pódium körüli félkörben foglaltak helyet a különféle civil szervezetek, a városi önkormányzat és a különféle politikai cso-

portosulások tagjai, többnyire mögöttük vagy közjük vegyülve pedig a civil érdeklődők. Azt figyeltem meg, hogy a civilek közt alig akadt egy-két 20 és 40 év közötti korú személy, és még a középkorúak száma is elenyésző volt. A legtöbben idősek, 60–75 év körüliek voltak, ami érthető, hiszen őket érintették közvetlenül az '56-os események, ők lehettek részesei a forradalomnak és esetleg az azt követő megtorlásoknak is. Ezek az idős emberek mind ünnepi ruhát viseltek. Általános volt a combközépig érő szövetkabát, a kalap, férfiaknál az élére vasalt nadrág, nőknél a szövetszoknya. Legtöbbjük ruhadarabjai régieknek tüntek, de mindenképpen megfeleltek az alkalomnak. Csodálkozva vettem észre, hogy néhány idős ember az unokáját is magával vitte. Nem tudom, a kis gyerekek mennyit érthettek a megemlékezésből, de úgy gondolom, jó, hogy ezek a nagyszülők gondoskodni próbálnak arról, hogy néhány év múlva már ne csak a kötelességből odarendelt diákok menjenek el az október 23-i megemlékezésre.

A pártok és az önkormányzat képviselői mind a mai divatnak megfelelő elegáns öltözetet viseltek. A férfiakon általában fekete öltöny és szövetkabát volt, a nők színesebben és változatosabb an öltöztek fel. A civil szervezetek tagjai jórészt idősek voltak és a fent említett civilekéhez hasonló ruhákat viseltek.

A megemlékezés 9 óra 6 perckor vette kezdetét a katonazenekar korábban (próbaként) már elhangzott indulójával. Mikor egyszerre felharsantak a hangszerek, a legtöbben megrezsentek, abbahagyták korábban megkezdett beszélgetésüket és a produkcióra figyeltek. A diákok közt egy másfajta magatartásformára lettem figyelmes. Amikor felcsendült a zene, ők is összerzsentek, de pillanatnyi ijedtségüket nem a fegyelmezett elhallgatás, hanem a megkönnyebbült halk nevetés váltotta fel, amely után a legtöbben zavartalanul folytatták megkezdett társalgásukat. Ez leginkább a kereskedelmi szakközépiskola diákjaira volt jellemző és a mögöttük álló általános iskolásokra. A műszakisok közül is sokan választották a beszélgetést, de – lehet, hogy csak a távolság miatt – fegyelmezettebbnek tüntek, mint a kereskedelmisek. A közgés lányok közül sugdostak néhányan egymásnak, de ez nem volt feltűnő, mivel a többiek fegyelmezettek maradtak. A gimnázium tanulóit ekkor nem tudtam megfigyelni, mert ők mögöttem voltak, és a kezdés után már nem akartam túl feltűnően forogni. Az induló után az egyik lány a pódiumon felszólította a közönséget a Himnusz eléneklésére. Ekkor már a legtöbb iskolás befejezte a csevegést, mégis lesújtott, amit láttam, mert, bár a látókörömbé kerülő összes diákon végignéztem, mindössze egy lányt láttam a műszakisok között, aki énekelt is. Hosszú, festett fekete haja volt és fekete bőrkabátot viselt. Megjelenéséből ítélve nem tartom kizártnak, hogy esetleg egy hungarista csoporthoz tartozott, bár szerintem a Himnusz eléneklésének nem a politikai-ideológiai hovatartozástól, hanem az egy nemzethez tartozástól kéne függni. Nem tudom, hogy a többiek miért nem énekeltek. Szerintem az ilyen idős gyerekeket még nem igazán foglalkoztatja a politika, ezért a háttérben talán inkább valami egymástól látott példa állhat, bár szerintem önmagában ez sem magyarázza, hogy több száz diák közül miért csak egy énekel.

Az idősek közül majdnem mindenki énekel, általában nagy beleéléssel. Az előttem álló öregcserkész is nagy hangon, nagy pátosszal, de elég hamisan dalolt. A fiatal cserkészek közül is vele tartottak néhányan, de olyan halkán, hogy

alig lehetett hallani. A városi vezetők közül mindenki csendben állt, a polgármestert is beleértve, egyedül az alpolgármester szája mozgott egy kicsit.

A Himnusz után az egyik lány az emelvényen bejelentette, hogy a város másik gimnáziuma 11. osztályosainak ünnepi műsora következik. Ez azért lepett meg, mert a közönség közt sehol nem láttam a gimnázium zászlóját vagy tanárait, ami alapján azonosítani tudtam volna az oda tartozó diákokat, de ez persze nem zárja ki, hogy jelen voltak. A diákok műsora körülbelül 10 perces volt. A lányok és a fiú felváltva olvastak fel verseket és cikkeket az '56-os eseményekről. Az volt a benyomásom, hogy ha készültek is a műsorra az előadók, nem voltak épen színpadra született egyéniségek. Az egyik, hosszú barna hajú lány többször is belebakizott a szövegébe, a többiek pedig mindenféle érzelmi töltetől mentesen olvasták fel a verseket. A fiú hangja monoton volt, és még egy kicsit hadart is, ami talán az idegességnek tudható be. Az előadást halk aláfestő zene kísérte, ez volt az egyetlen, ami bizonyos lélektani hatást válthatott ki a közönségből. A hangtechnika egyébként dicséretre méltó volt. Bár én elől álltam, biztos vagyok benne, hogy hátul is lehetett hallani mindent.

A diákok műsora közben is figyeltem a közönség reakcióit. Az idősek fegyelmezetten végighallgatták a szónokokat, az iskolások sorai közé, azonban visszavert a morajlás a Himnusz után. A község lányok is kezdtek lemondani a jómdorról, éshanemishangosan, de beszélgettek. A műszakis diákok között – nem csak azok beszélgettek, akik hétköznapi ruhában jelentek meg, hanem az elegáns öltözetűek is, sőt, ők voltak a legneveletlenebbek. A kereskedelmisek közül kitűnt egy 15 év körüli lány, melírozott, jócskán lenőtt hajjal, széldzsekiben, sportcipőben és trapéznadrágban. Ez a lány azért vonta magára a figyelmet, mert mindenki másnál illetlenebbül viselkedett, sőt, úgy tűnt, hogy a környezetére is hatást gyakorol. Rágózott, lufikat fújt belőle, és azokat durrogtatta. A többiek – három fiú és négy lány állta körül – ezt nagyon tréfásnak találták, és hangosan röhögtek rajta. Majdnem a műsor egész időtartama alatt találtak beszédtemát, és nem is igyekeztek csendben megosztani egymással mondanivalójukat. Furcsának találtam, hogy habár mellettük állt a tanárok egyszer se szólt rájuk. Talán már jól ismerte a diákokat, és tudta, hogy felesleges szócséplés lenne a fegyelmezés. De inkább úgy tűnt, hogy teljes közönnyel veszi tudomásul a gyerekek viselkedését, és nem érzi szégyennek, hogy már többen is rosszállóan tekintenek feléjük. A mögöttük álló általános iskolások között is volt egy hat fős, fiúkból álló csoport, akik végig egymást lökdösték és nevettek. Hozzájuk néha odament a tanárnőjük, és figyelmeztető kézmozdulattal szólt hozzájuk. Ilyenkor a fiúk fél percre elcsendesedtek, de látszott az arcukon az elfojtott gúnyos vigyor. Utána mindent előről kezdtek.

Amikor a műsor véget ért, egy szőke lány felkonferálta a város alpolgármesterét. Az alpolgármester kissé testes, ősz hajú, 50 év körüli férfi. Elegáns hosszú fekete szövetkabátot viselt, mely nem volt begombolva, így látható volt fekete öltönye, fehér inge és szürkés nyakkendője. Szerintem nagyon szép, összeszedett, jól szerkesztett és érzelmileg is hatásos beszédet tartott, ennek bizonyítéka, hogy az első sorok között két idős nénit is láttam, akik a szónoklat vége felé a szemüket töröltgették. Amikor az alpolgármester már a városi eseményekről és az

áldozatok hősiességéről beszélt, több idős férfi is egyetértően bólogatott. A diákságot azonban a szép beszéd látszólag nem volt képes fegyelemre hangolni. A 15 év körüli melírozott hajú kereskedelmi lány, aki hangadó volt környezetében továbbra is folytatta a csacsogást, és csak körülbelül a szöveg háromnegyedénél hagyta abba. Elgondolkodtam, hogy vajon miért csak ekkor tért jobb belátásra, hiszen a tanára nem figyelmeztette, a tömegeből sem szóltak rá, és kétlem, hogy az alpolgármester beszéde váltotta volna ki belőle a magatartásváltozást. Szerintem egyszerűen csak annyira unatkozott, hogy már nem jutott eszébe semmi más, amivel zavarhatta volna a körülötte állókat. Nem tudom, mi volt az oka, de a műsor alatt a többi iskolás csoport is elcsendesedett. Egyesek talán a beszédre figyeltek, viszont sokaknál vettem észre távolba révedő, vagy a környezetet szemlélő tekinteteket, ami akár az unalomra is utalhatott. Kicsit megengedtem magamnak, hogy hátraforduljak, hogy a gimiseket is szemügyre vehessem. Csalódottá tettem, amit láttam, mert legtöbbször egyáltalán nem figyeltek az előadásra, klikkekbe verődve beszélgettek, cigiztek. Talán azért engedték ezt meg maguknak, mert hátul álltak, és azt gondolták, hogy így senkit sem zavarhatnak, és ha már kötelező részt venniük a megemlékezésen, legalább „hasznosan” üssék el az időt.

Szintén az alpolgármester beszéde alatt vettem észre egy idős férfit, aki a hozzá hasonló korúakkal ellentétben elég bosszantó eleme lett a megemlékezésnek. Nagyon közel volt hozzám, a hangtechnikai berendezések mellett kószált a 4 év körüli unokájával. Csak a műsor vége felé érkezett, és kissé viseltes melegítő ruha és sportcipő volt rajta, ezért úgy gondolom, hogy valószínűleg csak arra sétált az unokájával, és mikor észrevette az ünnepséget, beállt az általa legmegfelelőbbnek ítélt helyre. Ez a hely azonban olyan közel volt a szónoki emelvényhez, hogy a közönség nagy részét zavarhatta, hogy az unokája után futkos. Jelenlétük még zavaróbbá vált, amikor a férfi telefonja hirtelen megszólalt. Ekkor az első sorokból rosszalló pillantások tömkelege szegeződött a férfirra, aki az előállt kellemetlen szituációt még fokozta azzal, hogy kb. egy percen keresztül beszélt hívójával. Vártam, hogy mikor teszi le a telefont, hogy megfigyelhessem reakcióját a többiek pillantásaira. Úgy tett, mintha mi sem történt volna. Nyugodtan zsebre tette a telefonját, rá sem nézett a közönségre, szépen kihúzta magát, és figyelte a beszédet, amiből már csak kb. egy perc maradt hátra. Ahogy az véget ért, rögtön karon ragadta a kislányt, és elment.

Amikor az alpolgármester befejezte körülbelül húsz perces beszédét, a közönségtől nagy tapsot kapott. A leglelkesebbek az elől álló idősök voltak. Az iskolások közül néhányan egyáltalán nem tapsoltak, inkább mintha hirtelen megbolydult volna a nemrég viszonylag fegyelmezetté vált diáksereg. Talán azt gondolták, hogy hamarosan indulhatnak haza, de akkor csalódniuk kellett, mert csak ekkor következett a koszorúzás, ami úgy negyed órát vett igénybe. Az eseményt a katonazenekar indulója kísérte. A koszorúkat egymást váltva két-két fiatal, díszegyenruhás katona vitte fel az emelvény sarkában lévő emlékműhöz. Lassú dízlépésekkel mentek fel a pódiumra, ahol letették a koszorút, egymással szembe fordulva tisztelegtek, majd balra fordulva leléptek az emelvényről. A katonákat minden koszorúzó csoportból két-három személy kísérte az emelvényig. A térszélén az egyik lány a gimnázium előadó csoportjából minden koszorúátadásnál

mikrofonba mondta az adott intézmény nevét. Elsőként a város önkormányzata nevében a polgármester és a jegyző adott át egy koszorút. Utána a Cigány Kisebbségi Önkormányzat koszorúja következett. Amikor a konferanszié bejelentette őket, kissé megmozdult a tömeg, és nagyon sokan felágaskodtak, hogy lássák az átadókat. Nem tudom, mi lehetett ennek az oka. Talán az, hogy az emberek nem ismerik a roma képviselőket és kíváncsiak rájuk, vagy furcsállták, hogy rögtön a városi önkormányzat után egy kisebbségi csoport koszorúz. Csak utánuk jöhettek a különböző pártok és politikai szerveződések koszorúi, sorban a következőké: a Fidesz, az MDF, a MIÉP, az MSZP, az SZDSZ, a Polgári Körök és a Fidelitas helyi szervezetéé. Utána a Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat adta át koszorúját, ekkor tudtam csak beazonosítani az addig ismeretlen közösséget. Végül az olvasókörök, az egyéb civil szervezetek, a cserkészek, a honvédség és az iskolák helyezték el koszorúikat.

A koszorúzást sokan már nem várták végig, a közönség tizedrésze haza indult és az addig tisztán elkülönülő csoportok határai is elmosódtak. A konferáló lány megkérte a közönséget, hogy a műsor zárásaként énekeljük el a Szózatot. Az énekléssel kapcsolatban nagyjából ugyanazt tapasztaltam, mint a Himnusz esetében, azzal a kivétellel, hogy ekkor már nem láttam a fekete hajú lányt, aki korábban énekelt. Bár a Szózat után bejelentették a katonák díszfelvonulását, azt már alig néhány ember követte figyelemmel.